

Het onderwijs rond 1900 en de viering van 200 jaar koninkrijk

Tijdens de viering van 200 jaar koninkrijk staan we stil bij gebeurtenissen uit de afgelopen twee eeuwen en vieren we de verworvenheden van 200 jaar onafhankelijkheid en democratisch bestel. Een belangrijk onderdeel van onze democratische rechtsstaat is de grondwet. Hierin staan onder andere het gelijkheidsbeginsel en de vrijheid van onderwijs. Deze les zoomt in op het onderwijs rond het begin van de 20^e eeuw, en stelt vanuit dat thema zaken als leerplicht, emancipatie en godsdienstvrijheid aan de orde. Het thema Onderwijs wordt hierbij als middel gebruikt om aan te sluiten bij de belevingswereld van leerlingen.

Met dank aan:

Jacques Dane, Onderwijsmuseum

Jos Beerens, www.schoolplatencollectie.nl

Het onderwijs rond 1900

Invalshoek

Leerlingen gaan met authentiek lesmateriaal aan de slag. Ze gebruiken het als bron (H/V) of maken de opdrachten.

Leerdoelen

- Leerlingen kennen een aantal belangrijke aspecten van de ontwikkeling van het onderwijs aan het begin van de 20^e eeuw, zoals de leerplichtwet en de pacificatie.
- Leerlingen ervaren de verschillen tussen het onderwijs van toen en nu. Niet alleen m.b.t. materialen maar ook m.b.t. positie van vrouwen, verschillende soorten onderwijs etc.

Duur

Ca. 50 minuten

Verloop les

20 min: Opdracht schoolstrijd (HAVO/VWO)

15 min: Opdracht schoolplaten (VMBO)

15 min: Opdracht behandeling der wasch (HAVO/VWO) + huiswerkopdracht huishouden

Achtergrondkennis

Het is voor deze les wenselijk dat de leerlingen bekend zijn met de begrippen socialisten, liberalen, confessionelen en emancipatie.

Materialen

- Werkbladen

Extra

Het is leuk om voor deze les in uw lokaal de sfeer van 1900 te creëren. Enkele tips om dit te bereiken:

- Zet de tafels en stoelen zo in het lokaal dat de ramen zich links van de leerlingen bevinden. De leerlingen mogen deze les alleen met rechts schrijven!
- Koop voor een paar euro een paar kroontjespennen en inkt (bijvoorbeeld via www.tientalenten.nl) om de leerlingen te laten ervaren hoe het schrijven vroeger ging.
- Download een paar schoolplaten in hoge resolutie en laat ze afdrukken op posterformaat om in uw lokaal te hangen.

Opdracht: Toen en nu! De schoolstrijd

havo/vwo

Korte omschrijving werkvorm

Leerlingen lezen zelfstandig een tekst uit het boekje 'Toen en nu' van W.G. van der Hulst, oorspronkelijk uit 1924. Vervolgens beantwoorden ze de vragen op het werkblad.

Leerdoel

- Leerlingen leren omgaan met standplaatsgebondenheid.
- Leerlingen leren kritisch en zorgvuldig een tekst te lezen.
- Leerlingen leren over de impact van de schoolstrijd.

Duur

Ca. 20 minuten

Benodigd materiaal

- Leestekst
- Werkbladen

Wat doet u?

1. U vertelt dat de leerlingen 15 minuten de tijd hebben om de tekst te lezen en de vragen te beantwoorden. Vertel de leerlingen dat in de tekst soms ouderwets taalgebruik wordt gebruikt, maar dat het verhaal verder goed leesbaar is.
2. Als de vijftien minuten voorbij zijn controleert u of iedereen de vragen heeft gemaakt, de vragen kunnen vervolgens klassikaal besproken worden.

Wat doen de leerlingen?

De tekst lezen en de vragen maken.

Extra info over de tekst:

W.G. van de Hulst en R. Huizenga, Toen ... en nu!, leesboek over de geschiedenis van het vaderland voor de christelijke scholen III. (zestiende druk 1959)

De eerste druk van dit boekje is gemaakt in 1924, In de jaren vijftig is een hoofdstuk over de Tweede Wereldoorlog en de watersnoodramp van 1953 aan het boekje toegevoegd.

Het boekje was bedoeld voor leerlingen van de basisschool.

Werkblad: Toen... en nu! De schoolstrijd

Lees de tekst uit het boekje 'Toen en nu' en beantwoord de vragen .

1. Wat is een openbare school?

2. Wat is een 'School met de Bijbel'?

3. *'zó kwam het , dat die "school met de Bijbel" in het achterstraatje zo oud, en zo lelijk en zo arm was'* Leg in eigen woorden uit waarom dit zo was.

4. Is de schrijver van deze tekst vóór of tegen overheidssteun voor 'Scholen met de Bijbel'? Bewijs je antwoord met minimaal twee citaten uit de tekst.

5. Is de schrijver van dit boekje volgens jou een Socialist, een Liberaal, een katholiek of een Protestant? Of kun je dit niet weten? Leg je antwoord uit.

6. *'Al groter werd het leger, waarvan Groen van Prinsterer de eerste aanvoerder was geweest'*. Wat wordt hier bedoeld met het woordje leger?

7. Hoe noemen we de beëindiging van de schoolstrijd en wat hield die in?

8. Waarom stemden de andere zuilen in met de gelijkstelling van het christelijk en openbaar onderwijs? Welke zuilen waren dit? (zoek de antwoorden op in je geschiedenisboek).

Opdracht: De behandeling der wasch

havo-vwo

Korte omschrijving werkvorm

Leerlingen maken aan de hand van fragmenten uit het boekje 'behandeling der wasch' een aantal verdiepingsopdrachten over de positie van vrouwen aan het begin van de twintigste eeuw.

Leerdoel

- Leerlingen kunnen kennis uit deze fragmenten in breder perspectief plaatsen.
- Leerlingen leren over de positie van vrouwen aan het begin van de twintigste eeuw.
- Leerlingen krijgen een beeld van het dagelijks leven aan het begin van de twintigste eeuw.

Duur

Ca. 15 minuten

Benodigd materiaal

- Leesteksten en afbeeldingen
- Werkbladen

Wat doet u?

1. U vertelt dat de leerlingen 15 minuten de tijd hebben om de tekst te lezen en de vragen te beantwoorden.
2. Als de vijftien minuten voorbij zijn controleert u of iedereen de vragen heeft gemaakt, de vragen kunnen vervolgens klassikaal besproken worden.
3. U kunt leerlingen aan de hand van deze opdracht een huiswerkopdracht meegeven.

Wat doen de leerlingen?

De tekst lezen en de vragen maken.

Huiswerkopdracht Huishouden

In deze opdracht gaan leerlingen op zoek naar de verschillen tussen een modern huishouden en een huishouden rond 1900. Ze moeten dan uitzoeken welke huishoudelijke apparatuur wanneer is uitgevonden en wat dit betekende voor het dagelijks leven. Van hun bevindingen maken ze een verslagje.

Leerdoel

Leerlingen beseffen dat veel dingen die zij als 'normaal' beschouwen, pas minder dan honderd jaar gebruikt worden in Nederland.

Het boekje 'Behandeling der wasch' is geschreven in 1905 en werd gebruikt op de huishoudschool. Het boekje telde 117 pagina's en behandelde alle onderdelen van het huishouden.

'Tenslotte kan het nuttig zijn, dat de huisvrouw weet, dat, op enkele uitzonderingen na, alle stoffen die zij voor kleding, huishoudgoed, enz. gebruikt, gewasschen kunnen worden, en dat zij eenigszins op de hoogste is, van de verschillende bewerkingen, die het goed ondergaat, het doel van deze bewerkingen en de wijze waarop ze plaats hebben, hetgeen in 't kort in dit boekje is besproken.'

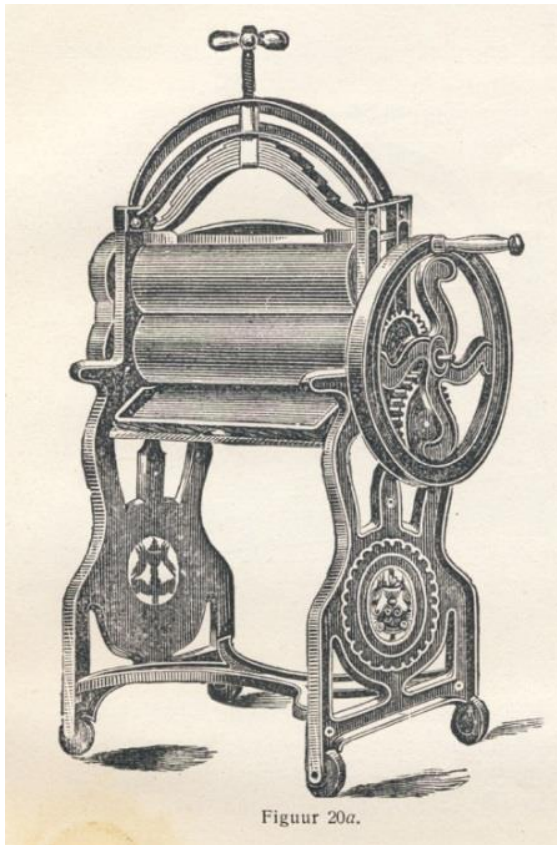
1. Bovenstaande tekst komt uit de inleiding van het boek. Wat valt je op?

2. Welke apparaten staan hieronder afgebeeld?

3. Waarvoor werden kooltjes, gas en spiritus gebruikt?

4. Wat kun je uit dit lesboek afleiden over positie van de vrouw in 1905?

5. De wasmachine werd pas in 1906 uitgevonden. Sommige mensen beweren daarover het volgende: *'De komst van de wasmachine was belangrijker voor de vrouwenemancipatie dan het vrouwenkiesrecht'* Verzin een argument voor en een argument tegen deze stelling. Wat vind je zelf van deze stelling?

Figuur 20a.

96

't Dalli-ijzer (fig. 45a; dit wordt gevuld met kooltjes, die eerst op een vóórverwarmer (fig. 45b) door spiritus aan 't gloeien worden gebracht; daarna worden zij in 't ijzer gedaan.

Figuur 45b.

Deze geven een gelijkmatige hitte en houden het ijzer lang warm. (Een hoeveelheid van 8 à 10 kooltjes, voldoende voor 2 à 2½ uur).

IV.

Verder merken we op de strijkijzers, waarin de verwarming binnenin plaats heeft door gas of spiritus.

Figuur 46a.

De brander van het spiritusijzer (fig. 46a), waaraan 't reservoir

Figuur 32a.

Figuur 32b.

Nachtjaponnen (fig. 32 a en b).

Zie: hemden, beide manieren. Vouw de mouwen eerst met de manchet naar beneden, daarna naar boven, zóó, dat feston of kantje even boven den schouder uitkomt (fig. 32 b 2 en 3 en fig. 32 a 1 en 2. Zie: Hoofdstuk IX: „nachtjaponnen“). Vouw, wanneer de nachtjapon bijzonder wijd is' in rug en voorkant tegelijk een stolpplooi.

BEHANDELING
DER WASCH

HET REINIGEN EN
OPMAKEN VAN
VERSCHILLENDE
STOFFEN

HANDLENING VOOR
HUISHOUD-INDUS-
TRESCHOOL EN
DE HUISHOUDING
door
J.W. Suijver-
Landré

LEERARES NIEUWE
HUISHOUDSCHOOL
TE AMSTERDAM

Uitgave van W. F. van der Wijk te Almeloo

Huiswerkopdracht huishouden

havo - vwo

In deze opdracht ga je op zoek naar de verschillen tussen een modern huishouden en een huishouden rond 1900.

A. Schrijf voor elk van de onderstaande apparaten op:

1. wanneer die is uitgevonden
2. wanneer de meeste mensen er een hadden staan.
3. Wat de gevolgen ervan waren voor het dagelijks leven.
hoe zag het dagelijks leven eruit voor en na de uitvinding?

- Wasmachine
- Wasdroger
- Vaatwasser
- Strijkbout
- Stofzuiger
- Koelkast
- Diepvriezer

B. Schrijf een verslag over je bevindingen waarin je de volgende betoog waarin je vragen en onderwerpen bespreekt. Het verslag hoeft maximaal 1 a4 groot te zijn.

1. Welke uitvinding is volgens jou het belangrijkste geweest en waarom?
2. Welke huishoudelijk apparaat kun je zelf absoluut niet meer missen en waarom niet?
3. Welk apparaat heeft volgens jou de minste impact gehad en waarom?
4. Behalve huishoudelijke apparatuur zijn er in de afgelopen 150 jaar nog veel meer uitvindingen gedaan, denk aan de televisie, computers, je iPod. Welke elektronisch apparaat gebruik je zelf het meest? Sinds wanneer bestaat dit?

Kijk voor meer inspiratie op

<http://huis-en-tuin.infonu.nl/producten/32006-huishoudelijke-apparaten-i-van-wasmachine-tot-stofzuiger.html>

http://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_huishoudelijke_apparatuur

Opdracht: schoolplaten

vmbo

Korte omschrijving werkvorm

Leerlingen krijgen aan de hand van oude schoolplaten een beeld van de rol van de vrouw aan het begin van de twintigste eeuw en de traditionele rolpatronen. Deze traditionele rolverdeling vergelijken ze vervolgens met hun eigen thuissituatie.

Leerdoel

- Leerlingen vormen een beeld van het dagelijks leven aan het begin van de twintigste eeuw.
- Leerlingen vergelijken hun eigen gezin met de gezinnen van rond 1900.

Duur

Ca. 15 minuten

Benodigd materiaal

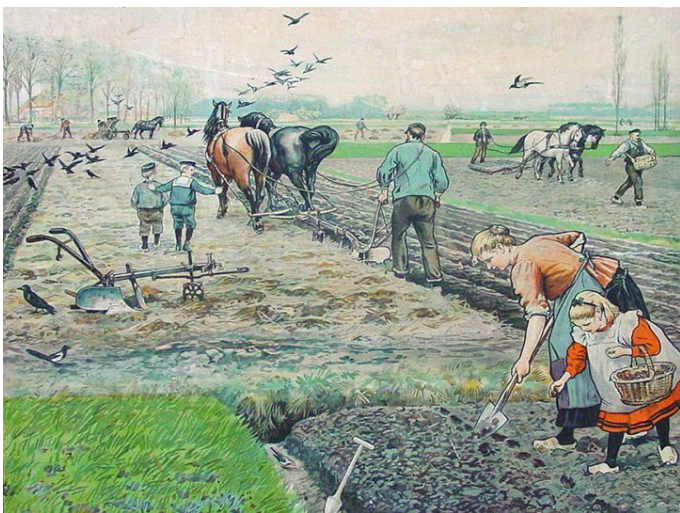
- Powerpoint met schoolplaten
- Werkblad met schoolplaten
- Werkbladen

Wat doet u?

1. Laat de eerste schoolplaat uit de powerpoint zien en vertel dat scholen rond 1900 veel gebruik maakten van schoolplaten in de les. Ze werden voor allerlei vakken gebruikt zoals geschiedenis, biologie en aardrijkskunde. Maar ze werden ook gebruikt om alledaagse gebruiken uit te leggen. De schoolplaten werden in het basisonderwijs gebruikt. Men noemde dit 'aanschouwelijk onderwijs'.
2. De eerste schoolplaat behandelt u op de manier waarop vroeger de schoolplaten gebruikt werden. Dus u gaat gedetailleerde vragen stellen over de platen. Aan het einde vraagt u aan de leerlingen wat de kinderen vroeger na het zien van zo'n schoolplaat allemaal geleerd hadden.
3. De rest van de schoolplaten laat u automatisch op een rustig tempo voorbij komen in een powerpoint voorstelling.
4. De leerlingen krijgen een werkblad. Het eerste deel van de vragen beantwoorden zij aan de hand van de schoolplaten op de powerpoint. Het tweede deel van de vragen zijn bedoeld als huiswerkopdracht. Om deze vragen te kunnen beantwoorden moeten ze hun ouders en een grootouder interviewen.

Wat doen de leerlingen?

Tijdens de powerpoint geven de leerlingen antwoord op de vragen die door de docent worden gesteld. Vervolgens maken ze zelfstandig de vragen op het werkblad.

De Schoolplaten

Werkblad: Schoolplaten

Op de powerpoint zie je verschillende oude schoolplaten voorbij komen. Bekijk de powerpoint en beantwoord de volgende vragen:

1. Noem op wat de mannen op de verschillende schoolplaten doen.

2. Noem op wat de vrouwen op de verschillende schoolplaten doen.

3. Noem op wat de kinderen op de verschillende schoolplaten doen.

4. Noem minstens 4 dingen op waaraan je ziet dat deze platen zich 100 jaar geleden afspeelden.

5. Zie je ook dingen die ook in deze tijd bestaan of gebeuren?

6. Wat denk je dat de kinderen vroeger moesten leren van deze schoolplaten?

7. Hoe zijn de rollen bij jou thuis verdeeld?

Bijv. wie doet het meeste in het huishouden? Doet iedereen evenveel? Wat doen de kinderen bij in jouw gezin?

Achtergrondinformatie voor de docent

Halverwege de negentiende eeuw veranderde de Nederlandse maatschappij van een agrarische samenleving in een industriële samenleving. De bevolking rok in groten getale naar de steden. De kosten voor onderwijsvoorzieningen werden steeds hoger, en de ook de kwaliteitseisen namen toe. De onderwijswet van 1857 zorgde voor enkele kwaliteitsverbeteringen. Zo werd de positie van de onderwijzer verbeterd door de vaststelling van een minimumsalaris en het instellen van een pensioen.

Voor 1857 kregen kinderen de volgende vakken op school: lezen, schrijven, rekenen en Nederlandse taal. In 1857 kwamen daar geschiedenis, aardrijkskunde, kennis der natuur, vormleer (meetkunde) en muziek bij.

De industriële samenleving bracht ook protest op gang tegen de zeer slechte omstandigheden waarin kinderen in fabrieken moesten werken. Dat resulteerde in 1874 in de Kinderwet van Van Houten. Hierdoor werd het verboden om kinderen *in dienst* te nemen. Ouders mochten hun kinderen echter nog steeds aan het werk zetten op het land of in de eigen zaak. Aan de grootschalige kinderarbeid kwam pas een eind met de Leerplichtwet in 1900: kinderen *moeten* tussen hun 7e en 12e jaar naar school. De leerplichtwet werd aangenomen met slechts één stem meerderheid in de Tweede Kamer.

Grote klassen van wel 70 leerlingen kwamen rond 1900 niet meer voor. Een leerkracht had een eigen klas met leerlingen van ongeveer dezelfde leeftijd (jongens/meisjes apart?). Het aanschouwingsonderwijs was een nieuwe manier van leren, waarbij leerlingen actief werden aangesproken op hun waarneming en denkvermogen. Met behulp van schoolplaten leerden kinderen meer over objecten, kleuren, plaatsen, dieren, etc. Leerlingen schreven met een kroontjespen, en waren verplicht met hun rechterhand te schrijven. De banken waren in een lokaal zo opgesteld dat de ramen zich aan de linkerhand bevonden. Zo viel er genoeg licht op het papier om met rechts te kunnen schrijven.

Een belangrijke wet in de geschiedenis van het onderwijs is de wet van 1920 waarin de financiële gelijkschakeling van het bijzonder en het openbaar lager onderwijs werd geregeld. Zowel de katholieke, de protestants-christelijke als de openbare scholen kregen vanaf nu van de overheid hetzelfde bedrag voor aanschaf van schoolgebouwen, leermiddelen, salarissen voor onderwijzers etc. Deze wet maakte een einde aan de jarenlange schoolstrijd. De katholieken en de protestanten vonden elkaar in de schoolstrijd, waarbij ze in 1917 de financiële gelijkschakeling van bijzonder onderwijs uitruilden tegen het algemeen kiesrecht.

Antwoordblad: Toen... en nu! De schoolstrijd

Lees de tekst uit het boekje 'Toen en nu' en beantwoord de vragen .

1. Wat is een openbare school?
Een school waar niet wordt lesgegeven vanuit een religieuze grondslag.
2. Wat is een 'School met de Bijbel'?
Een school waar lesgegeven wordt vanuit een Katholieke of Protestante achtergrond. Het zogenaamd 'bijzonder onderwijs'.
3. *'zó kwam het , dat die "school met de Bijbel" in het achterstraatje zo oud, en zo lelijk en zo arm was'* Leg in eigen woorden uit waarom dit zo was.
Het bijzonder onderwijs kreeg geen subsidie van de overheid, daardoor hadden deze scholen veel minder geld.
4. Is de schrijver van deze tekst vóór of tegen overheidssteun voor 'Scholen met de Bijbel'? Bewijs je antwoord met minimaal twee citaten uit de tekst.
Hij is vóór steun van de overheid voor scholen met de bijbel.
Er zijn veel citaten in de tekst te vinden die dit ondersteunen, bijvoorbeeld:
' 't was heel onrechtvaardig' zegt hij over het feit dat bijzonder onderwijs geen subsidie kreeg.
'Hij was een held...' over Groen van Prinsterer
'En langzamerhand is ook het onrechtvaardig lot van de Christelijke School beter geworden'.
'Hoe langer hoe meer bleek het , dat die Christelijke school toch eigenlijk de liefde van het volk had.'
'Nu zijn álle scholen voor de wet gelijk. Dat is eerlijk.'
5. Is de schrijver van dit boekje volgens jou een Socialist, een Liberaal, een katholiek of een Protestant? Of kun je dit niet weten? Leg je antwoord uit.
Je kunt afleiden uit de manier waarop de tekst is geschreven dat de schrijver zelf christelijk was. Waarschijnlijk was hij protestants, omdat hij verwijst naar Abraham Kuyper, Groen van Prinsterer en Savorin Lohman.
6. *'Al groter werd het leger, waarvan Groen van Prinsterer de eerste aanvoerder was geweest'.* Wat wordt hier bedoeld met het woordje leger?
Het is geen letterlijk leger, maar de groep mensen die de ideeën van Groen van Prinsterer steunt.
7. Hoe noemen we de beëindiging van de schoolstrijd en wat hield die in?
Pacificatie, in 1917 werd besloten dat ook bijzondere onderwijs voortaan geld van de overheid zou krijgen.
8. Waarom stemden de andere zuilen in met de gelijkstelling van het christelijk en openbaar onderwijs? Welke zuilen waren dit? (zoek de antwoorden op in je geschiedenisboek).
De socialisten en de liberalen stemden in, in ruil voor algemeen kiesrecht.

Het boekje 'Behandeling der wasch' is geschreven in 1905 en werd gebruikt op de huishoudschool. Het boekje telde 117 pagina's en behandelde alle onderdelen van het huishouden.

'Tenslotte kan het nuttig zijn, dat de huisvrouw weet, dat, op enkele uitzonderingen na, alle stoffen die zij voor kleding, huishoudgoed, enz. gebruikt, gewasschen kunnen worden, en dat zij eenigszins op de hoogste is, van de verschillende bewerkingen, die het goed ondergaat, het doel van deze bewerkingen en de wijze waarop ze plaats hebben, hetgeen in 't kort in dit boekje is besproken.'

1. Bovenstaande tekst komt uit de inleiding van het boek. Wat valt je op?
Misschien valt de leerling op de het boek zich uitsluitend op vrouwen richt.

2. Welke apparaten staan hieronder afgebeeld?
Vershillende strijkijzers en een mangel. Een mangel werd gebruikt om de was te drogen. De natte was werd tussen twee rollen gedraaid. Het is dus een voorloper van de centrifuge. Het spreekwoord 'door de mangel halen' komt van dit apparaat.

3. Waarvoor werden kooltjes, gas en spiritus gebruikt?
Om de strijkijzer te verhitten, er was nog geen elektriciteit.

4. Wat kun je uit dit lesboek afleiden over positie van de vrouw in 1905?
De vrouw zorgde rond 1900 voor het gezin en het huishouden.

5. De wasmachine werd pas in 1906 uitgevonden. Sommige mensen beweren daarover het volgende: *'De komst van de wasmachine was belangrijker voor de vrouwenemancipatie dan het vrouwenkiesrecht'* Verzin een argument voor en een argument tegen deze stelling. Wat vind je zelf van deze stelling?
Argument voor: door de komst van de wasmachine kregen vrouwen veel meer tijd om zich op andere dingen te richten.
Argument tegen: de wasmachine heeft er niet voor gezorgd dat huishoudelijke taken eerlijker verdeeld werden tussen mannen en vrouwen. Het is nog steeds een huishoudelijk apparaat, dat voornamelijk door vrouwen gebruikt werd.
Eigen mening....

Antwoordblad: Schoolplaten

Op de powerpoint zie je verschillende oude schoolplaten voorbij komen. Bekijk de powerpoint en beantwoord de volgende vragen:

1. Noem op wat de mannen op de verschillende schoolplaten doen.
Leerlooien, lezen aan tafel, werken in gasfabriek, ploegen op het land.
2. Noem op wat de vrouwen op de verschillende schoolplaten doen.
Werken op het land, eten koken
3. Noem op wat de kinderen op de verschillende schoolplaten doen.
De meisjes spelen met een pop of kijken met de moeder mee tijdens het eten koken. De jongen bouwt een speelgoedkar van mechanica. En de kinderen helpen op het land.
4. Noem minstens 4 dingen op waaraan je ziet dat deze platen zich 100 jaar geleden afspeelden.
Eigen antwoord, bijvoorbeeld: kleding, klompen, ploegen gebeurt met paarden in plaats van tractor, leerlooien is een beroep dat nu niet meer voorkomt, de meubels zien er ouderwets uit, er zijn geen computers of televisies te zien.
5. Zie je ook dingen die ook in deze tijd bestaan of gebeuren?
Eigen antwoord.
6. Wat denk je dat de kinderen vroeger moesten leren van deze schoolplaten?
De kinderen leerden letterlijk wat er op de platen stond. Bijvoorbeeld hoe een bepaald beroep eruit zag. Wat is een leerlooier, wat doet een leerlooier, welk gereedschap gebruikt hij? Of, hoe ziet een keuken eruit, wat staat er allemaal in?
7. Hoe zijn de rollen bij jou thuis verdeeld?
Bijv. wie doet het meeste in het huishouden? Doet iedereen evenveel? Wat doen de kinderen bij in jouw gezin?
Eigen antwoord.